

Het gevogelte van Charles Estienne en de duiven van Chomel

Op één van de ontdekkingsstochten in 't Neerhof', de 19de eeuwse boerderij die we hier in Poperinge deels als museum willen gaan inrichten., kwam ik op één van de schuurzolders de restanten van een duiventil tegen. In een ander gedeelte had ik al wat vinkenkastjes gevonden. We mogen dus aannemen dat de familie Lebbe die daar eertijds woonden zowel duivenliefhebbers als vinkeniers waren.

In het vorig nummer van 'Doos Gazette' hadden we het over de vinken, deze maal gaan we een eeuwenoud artikel over de duiven overnemen.

Charles Esstienne en Jean Libauts schreven 'L'Agriculture et Maison Rustique' wat het eerste boek was dat in het Frans geschreven werd, waarin men de herenboer de geheimen van de landbouw uit de doeken deed.

In 1611 kwam er bij Michiel Colijn te 'Amstelredam' een Nederlandse vertaling uit onder de titel: 'De Veltbouw: ofte, Lantwininghe, inhoudende cruydhoven ende fruythoven te maken.... Byen te houden ... beemden, vijvers te maken Enz...

*Het boek zelf is opgedeeld in verschillende andere boeken en uit boek I halen we het onderstaande artikel om zicht te krijgen op **de duiventeelt** in het verleden.*

*Het kreeg de titel mee van: **Van Tortelduyven, patrijzen, quackels ende lijsters. Cap. Xxi** (hoofdstuk 21)*

De **vlogghe oft kevier** van dit ghevogelte sal ghemaect worden, ghelijck die van de fesanten teghen den muer van den vrijthof ende teghen den dagh, ghevloghten van cooperdraet, met een eygen ende bequame deure: ende binnen principalyck ontrent de hoecken sullen wenssen veel stocken om op te sitten ende tacken van genever, lauwer boomen ende van ander boomen in de welcke gheset sullen woren teghen den voorseyden muer, cleyne corfkens om die te locken ende te betrecken tot eyers te legghen ende ist dat sy lust krijghen tot broeden.

Ghy sult laten in de breede eensmans lenghde ende ooc tusschen de vastligghende stocken daer sy opsitten sullen, ende onder dese stocken sult ghy veel verschstroo leggen, 't welke ghy dicwils sult moeten vernieuwen: de vlogghe schoon makende op de zijde vanden dagh na de langde van de kevie tusschen twee langhe berders. Ende een derdendeel leeger sult ghy maken de platse om haer eten te stellen ende backen om uyt te dirncken, de welke ghy dikwils ververschen ende schoon maken sult.

Alle dese voghels vlieden van d'een landt in dander, want sy soecken een warme locht, waerom dat sy alst cout wort met groote hoopen ende benden over zee vliegghen, vertreckende alsoo van d'een landt in d'ander. Waerom datse seer quaet om tam te maken zijn, om die te hebben ghelijck ons tamme gevogelte, so dat wy die niet en houden dan tot een leckernije, de welke maect datse op bancketten ende maeltijden seer begheert worden.

Tortelduiven dronken voeren

Van alle dese drie soorten van vogels en zijnder gheen die beter te temmen zijn dan de tortelduyve, noch oock so haest vast vet ghemaect. Als sy jong gevangen zyn, sal men hun wijn gheven, want door den wijn so vergheten sy haer liberteyt ende vryheyt: waqnt het is een volghel die seer gram is ende seer treurt als hy hem ghevanghen siet. Ende oock seer selden legt hy eyers besloten zijnde, ende selden wortse vet in den winter, so datse gheheel contrarie

de lijster is: haer spijse is vitsen, gerste, ende meest al ander graen; ende begeert schoon clær water ende dikwils ververscht ende oock de drinckbacken seer wijde, om haer altemet te wasschen.

Maer gheen dringhen en eten sy liever dan hirs ende boeckweyt ende ooc terwe, van welck graen een half meuken ghenoech is voor hondert en twintigh voghels.

Men mach oock niet vergheten te stellen drifsant up de drinckbaken tot haer medecijne ende ghesontheyt ende noch oock in eenigen hoeck van de vlugge.

Ist datse de vleughel laet hangen ende niet en gaet van haren corf, soo moet men die uyt nemen endee haer sien in den bed oft sy de sprou heeft ende haer die afnemen ende ooc aen de voeten oft sy belemmert zijn van haer mist, oft onder de vleugels oft sy ghewormte hebben, ende oock op alle ander plaetsen op dat men die genese op de selve maniere als van de hinne gheseyt is.

Mest als oogdruppels

Tbloedt van den rechten vleughel van de tortelduyve in d'ooghe hedrupt is een sonderlinghe remedie tegen de slaghen ende seerigheden van der ooghe. Maer het mist van de tortelduyven is seer goet tegen de schelle van den ooghen.

Men mach oock op de selve maniere ophouden ende vet maken de doolduyven, maer die zijn gulsiter ende quader om tam te maken.

In de winter etense geerde wijnsoppen ende worden daer af seer vet, soo doen ooc de tortelduyven: men moet ooc niet vergheten drifsant daer by leggen.

De sneppen en patrijzen

De sneppen worden gemackelijcker tam gemaect dan de patrijssen, maer sy en zijn so delicaet niet van smake, nochtans als sy lekkerlijc gevoet zijn, so en verschillense niet vele van den smake van de fesanten: sy moeten ooc alleieens gheoeffent worden ende de selve spyse hebben, van datse altemets groen coorne ende gras begheeren t'eten.

De mannekens van de patrijzen zijn seer heet ende ooc de wijfkens leggen seer veel eyeren, de mannekens vechten ooc tegen malcanderen om de wijfkens tot datse malcanderen verwinnen ende de verwinner voghelt die verwonnen is ende doet die achter hem loopen ende volghe ghelick de wijfkens.

'T Beste ende liefste dat sy eten is hirs ende boeckwey.

Patrijseyers dicwils gheten, maken onvruchtbaer vrouwen vruchtbaer ende gheven de voesters veel melc.

De galle van de patrijs maect clær ghesichte, maer gemenght met even veel honights, soo gheeneest sy de contusie van der ooghe. De selve craght heeft oock 't bloet van de patrijs.

Even een tussendoortje van Joost Vanden Vondel:

De Vooglaer op zijn luym vingh een Patrijs in't garen
Het Veld-hoen in s'doods schrick, en d'uyterste ghevaren,
Den Vooglaer vrundlijck smeeckte, en om zijn leven bad
O (sprack het) rooft mij niet mijn alderweerdste schat!
Mijns levens doch verschoont; ick stae in duyzent vreezen
Mij weer in vrijheyd stelt, ick wil u danckbaer wezen,
En jaghen u zoo veel Patrijzen inden strick,
Als ghij begeeren zoud, in eenen ooghenblick.
Neen, zeght de Vooglaer, neen: zijt ghij zoo boos van herten,
Dat ghij een ander wilt toebrenghen zulcke smerten,
Waer van ghij hertlijck wenscht u selven nu t'ontslaen,
De welverdiende straffe en zuldij niet ontgaen.

'Die op zijn luymen light om andren te verraden,
'Zal eenen zwaren vloeck op zijne schoudren laden:
'Die andren laghen leyd, oft onderstaet te do'on
'Werd zelfs in't net gejaeght, en krijght verraders loon.

De kwakkels

De quackels zijn seer wilt, ende daerom en geeft men die so groote plaetse niet, noch licht, als men ander vogels doet, wy sien ooc dat men haer huyskens deekt met rijskens oft met leer, om datse niet en souden opvlieghende ende sterckelijc oprijsende haer bederven ende te bersten vlieghen, men gheeft dien elck op hen selven haer baeckens met eten ende drincken. Sy eten ooc seer geerne groen coorne, terwen graen en kempaet, 't welck oock is 't ghene daer sy ghemeynlijck haer in houden.

Sy eten oock op sommighe plaetsen daer sy vliegen buyten dese landen veel nieswortelcruyt. Waerom dat Dyvinius seyt dat haer vleesch lartijf is ende duyselinghe ende hooftsweere make. Daerom moet men die vullen met milie oft daer in laten sieden, oft ist dat men hem niet wel en bevint als men die gheten heeft, drincken een decoctie van milie ofte myrtebesien.

't Waer ooc seer goedt dat men die den quackel t'eten gave.

De mannekens en zijn niet min heet dan de patrijssen. De wijfkens so haest alst gheleyt heeft broet haer eyers, ende so haest als die uytghebroet zijn, so leytse die elders, omdat de jaghers die plaetse niet en souden vinden. 't Zijn vogels die ooc in ander landen vlighen, sy vertrecken teghen de winter ende keeren weder in de Lente.

De lijsters

De lijsters en zijn gheen volghels vandese lande, noch en verdragen niet langhe dese locht, waerom dat het te vergheefs ware die heir te willen vet maken. Dese voghel is gheerne in heete landen sonerlinghe daer veel olijfboomen zijn, want hy etet seer gheerne olijven ende wort het in den tijt datse rijpe zijn, ooc doet hy seer groote schade daer in, want de lijsters commender met groote menichte op gevlogen, etende hun selven geheel sadet, ende dragen daer en boven een wegh in den bed ende een in de clauwe.

Dit is den spijtighsten ende gramsten voghel van alle de voorseyde ende sterft haest na dat hy ghevangen is, ist dat men hem vervoert in een ander locht oft niet terstont en stelt by oude, die tam gheworden zijn.

Men worpt haer eten op den vloer die schoon ghemaect is, verre van de stocken daer sy opsitten ende men gheeftse t'eten drooghe vijghen ghestooten met terwen bloeme, so veel dat hen overschiet, ende oock altemets om een veranderinghe, so worpt men haer besien van lentiseus endee van myrte oft van aertveyl ende wilde olijfboomen, nochtans sy moeten noch daer en boven har bakken vol van hirs zijn, want dat is haer principale spijsse.

Noch men machse oock niet laten sonder schoon ende claer water, niet meer dan de andere voorseyde voghels. De lijstse met myrtusbesien ghevult ende geroost is een sonderlinghe remedie tegen den rooden camerganc ende te veel waters maken.

Een torenduivenhok zoals Estienne bedoelde in Veules les Roses

Het duyve-cot. Cap. Xxij

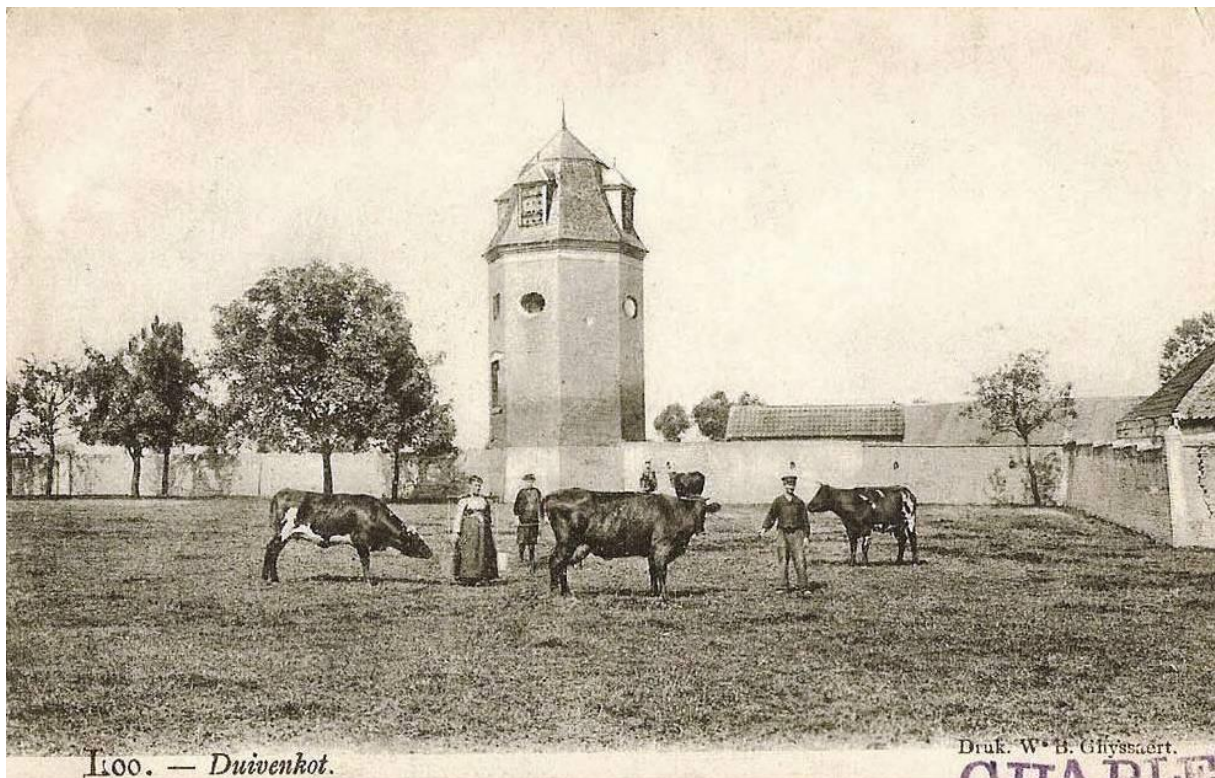
Het profijt dat van het houden van de duyven comt en is niet minder dan van de hoenders, principalyck aengaende 't vercoopen vande jonghe duyven ende ander, de welke alle jaer seer vermenighvuldigen. Jae daer zyn sommige boerinnen die voor elcke reyse vercoopen den hoenderwijfs twee oft drye hondert paer. Men moeter oock so niet sorghe voordragen gelijk men voor ander ghevoghelte doet. Sy zijn seer costelijck ende den ackers seer schadelijck end daerom en worde niet toegelaten te maken een ongherecht duyvecot van leenheeren ende dat op plaetsen dear veel coornelants ende saeylants ontrent gheleghen is. Laet ons dan maken dare ons dat te passe com tot gerief ende profijt vande laet of hoevenaer **eenen tooren tot een duyvecot** op een plaetse die redelijcken hooge staet.

Oft laet ons dat maken ontrent ons hoeve oft lanthuys boven verclaert, midden in den vrijthof ghelijc eenen gemetsen tooren van een wintmeulen of seer desghelijcx een goede streeke van de water omdat de duyve soude verwarmen mogen 'tghene dat sy in genomen heeft om haer jongen te geven; want het is seker dat gelijk de exters ende cauwen, het manneken ende

wijfken, d'eyers broen by gebeurte ende terwijle dat d'eene uyt gevlogen is om aes, d'ander op d'eyers sittet: alsoo doen ooc de duyven tot dat de jonghe vlugge zijn.

Ghy sult dat ooc met vestaen dat het duyvecot open sal wesen tegen het oosten maer sal hebben een groot deel van den zuyden ende oock datter sy een venster die ghesloten blijve tegen het zuyden om inde winter den duyve wat warmte te gheven.

Dat men geen venster en maeckt tegen het noorden oft in dien datter een is om de duyven in somer een coelte te geven, dat men in de winter die niet en vergeten toe te houden dat oock de venster die int zuyden is gemaect sy tgegenover de deure van de schuere ende dat ter zijden van de selve deure eenen back gemaect sy om de duyven te drincken, staende verheven o peenen steenen pilaer, waer op eenen ghehouwen back sy gheveylt in veel verscheyden baerkens omdat de duyven souden moghen van dat sy 't graaen sullen opgeten hebben, dat uyt den wan oft door het dorsschen daer ghespronghe is, hun water op der handt hebben ende vele up een staen drincken.

De grote duiventoren van de abdij te Lo

Het moet oock eenen goeden voet hebben ende wel ghefundeert ende ghedeckt zijn, de vloer seer haerde getreden ende wel beset oft geplaveyt om het mist wille, 't welc bederft ende upt etet de fondamenten: dat der ooc van binnen sxeer wel ende effen beset zy ende alle spleten seer wel ende dicht gestopt onder ratten ende muysen wille, 't welck gheschiedt ter plaetsen der gheen gherief en is van plaester ende insghelijcx oock van buyten, want de kerven van de mortel zijn gelijk een leere voor de fluwijnen, weselkens, catten ende ander beesten, om daer op te climmen.

Ende om het selve peryckel sult ghy maken van buyten rontsomme het duyvecot twee sneden van ghehouwen steen van drie oft vier dobbel molueren; waer af d'een sal wesen ontrent de middel van het duyvecot ende dander recht onder de venster daer lancx dat de duyven in comen, waer op dat de duyven ooc sullen moghen spelen ende treckbecken.

Voorts sal oock de venster van buyten rontomme beset wesen met platen van wit blick wel vast ghenaghelt teghen de muer ende oock sluyten met een nedervallende venster van latten gemaect, seer nae malcander ghenaghelt, de welcke men sal avonts ende smorgens moghen sluyten ende nederlaten met een catrol oft paleye om datter de uilen niet incomen en souden. **De nesten of gaten** van eerde gemaect ende met stroo omwenden, zijn voor de duyven veel natuerlijcker dan die van barders gemaect zijn oft van viercante tichels oft van plaester, hoe wel datse scheuren moghen krijgen ende 't gewormte subject zijn; d'welcke den duyven seer hinderlick is als zijt krijghen: daerom ist dat ghy die wilt goet hebben, so sult ghy dien een stijve cortse van calck geven, so wel buyten als binnen, maer sy moeten soo wijdt blijven dat de duyve daer mach vrij en vranck daer in keeren en wenden, ende so hooge datse mach recht op haer voeten staen: want ist datter een van desen ghebreckt, soo verlaetse haer gat oft nest, jae, dickwils haer cot.

Voorts zal goet zijn tegen het perijckel van den beesten die de duyven verolgen, dat men in het duyvecot 't hooft van eenen wolf hanghe, het welcke door zijn reucke oft gedaente alsulcke beesten verjaegt oft dat me naen de venstes ene deuren van de duyvecot tacxkens van ruyte hanghe. Ende boven op het scherpe van het duyvecot, sult ghy stellen de figure van een duyve, om te locken de gene die vlieden. Doet ooc hangen ontrent u duyvecot veel spreekpotten, ende ooc legghen veel doornerijsen, mar siet toe dat dit gedierte niet en woone in u duyvecot, want het vervreemt ende verjaegt de jonghe duyven.

Om u duyvecot te vermenighvuldighen ende te vullen met duyven, so moet ghy ten eersten aenmercken de groote van dien ende nae dat groot/middelbaer oft cleyn is, daer nae duyven insetten.

Twintigh paers is genoegh in een cot met driehondert nesten of gaten, maer ist dat het is van duysent oft meer gaten, soo en soude so clyene hoop niet ghenoech zijn, oock en souden sy in soo cleyngen ghetal malcanderen niet lief hebben, maer souden trueren ende ten laetsten sterven.

De duyven daermede dat ghy u duyvecot wilt vermenighvuldigen, moeten jongh uyt hun cot van de oude ghenomen worden, ende eer sy hun stoppel vederen quytte zijn, ende gheheel vry in 't duyvecot gheselt worden: oft men sal dien in groote kevien stellen ende van een geschickt duyvemerlcker met den monde doen aesen ende spijsden, met vitsen ende water twee mael sdaeghs; tot datse sullen alleen eten ende drincken, want op sulcken middel sullen sy haest hun eerste wooninge ende oduers vergeten ende blijven in alsulcken duyvecot als ghy die sult stellen, dwlec de oude niet en souden doen, maer souden weder keeren in haer lieder eerste wooninge so haest als sy souden uytvliegen, van hoe verre dat ghy die oock gebrocht hadt. Om u duyvecot te doen vermenighvuldigen soo zijn de aschgraeuwe, brune oft swarte de beste, de raulockighe aen de voeten ende begijnen zijn de quaetste en de tamste, desgheliker zijn oock de bonte, de ghespickelde ende capmans, die aen den hals blinckende ende roode oogen en voeten hebben zijn de edelste ende vruchtbaerste.

De witte zijn quaet om op te brneghen ende meer in perijcke lvan ghenomen te worden van den kieckendief ende stickvogel. De gele ende de roode en vermenighvuldigen niet seer. Om die tam te maken ende datse niet verre wech en vliegen, soo geeftse t'eten als nu milie, van vitsen ende temets terwe onder caf ende en laetse niet uyt vliegen binnen veerthien daeghen nae dat ghy die daer eerst op gheset hebt:

Maer wilt ghyse wat laten spelen, so sult ghy se tegehn avont upt laten alst doncker ende regenachtigh weder is, om datse niet verre vlieghen en souden, maer terstont weder int cot comen. Dwelck doende sullen sy hun cot leeren kennen, ende vooraen van seer verre op tselve merc nemen ende daer weder keeren: principalyck ist dat ghy leght op de vensten daer sy uyt

vliegen, een broot dat ghemaect is van roode eerde, cleyns ghestooten comijn, honigh ende pekcl, al t'samen gmencht ende in den oven wel gebacken ende ghedroocht.

Want als sy van dit broot sullen gepickt hebben, so en sullen sy van daer nemmermeer blijven, maer weder keeren, so geerne ete nsy dat, jae dat meer is, sy sullen door de reucke nede smake van dit broot dat sy in den back mede dragen veel ander mede brengen ende nemmermeer dat cot verlaten.

Ghy sutlse insghelijcx daer houden woonende, ist dat ghy hun geeft t'eten linsen in honigh water gheweyct of in wijn gesoden of drooge vijghen met ghesoden gerstemeel met honigh gemenght. Men seght ooc eat de duyve hun cot niet en verlaten, als men op den toorn van het duyvecot 't hoeft stelt van een vliermuys oft een tackxken van de wilde wijngaert, oft dat men de vensters met balsem olie strijct, jae dat meer is, sy sullen ander mede brengen, ist dat men teghen dat sy te velde gaen vliegen de vleughels met balsem olie strijct of dat ghy hun geeft vitsen t'eten die met wijn besproeyt zijn dar Agnus Castus in geweyct heeft, want so haest als ander duyven desen reuc sullen wegh hebben, so en sullen sy niet laten met u duyven in cot te comen.

Berooct diwils u duyvecot me root van geneverbesien, roosmareyn ende somtijts met wat rierocks, want dat doetse seer wel blijven ende haer cot liever hebben dan eenigh ander. Als ghy sult gewaer worden datse beginnen eyers te hebben, so laetse vry vliegen ende ghy sult sien dat sy veel ander duyven sullen mede brengen. Ist dat ghy des avonts ende smorghens wat suyver graens worpt teghen dne muer van de schuere, verre van het mist ende diwils doet schoonen maken de backen daer sy hun in wasschen ende vermaken, behalven noch dat u twintigh paer sullen binnen veertigh daghen vermenichvuldicht zijn, twee oft drye mael so veele, want sy hebben drie oft vier mael jonghe sjaers, noch daer en behoefet ander gheen sorge, dan dat men het duyvecot reyn hout ende schoone maeckt.

Ende om 't selvet doen, so moet de gene die den last van het duyvecot sal hebben ten minsten eens ter weke dar in gaen ende da smorgens als de duyven te velde ghevlogen zijn: want op den middagh szijn sy ghemeynlijck in cot ende in dien hy va ndaer in ginghe hy soude de jonghe schou maken ende vervreemden, jae oock de oude.

Als hy sal daer incomen, so sal hy sluyten ende hun eten worpen omdat sy hem soude ghewoone worden ende kennen. Hy sal de backen opdelen ende scdhoon claer wate rwederomme daer odne hy sal de vloer afsteken ende de doode duyven uyt worpen, de gaten schoon maken, omdatse gheen luyzen, oncruyt, wegheluyzen oft neten krijghen soudent, principelijc in de somer. Hy sal weder in de nesten stellen de jonghe die uyt ghevallen zijn ende de gnee die geen jongen en krijgen va ndaer nemen, om elders te stellen ende vet te maken, ende dan die eten of vercoopen.

Maer ist dat hy eenighen gangh daer siet van een slanghe, soo sal hy een langen eerden pot over eynde setten, waer inne dat hy een duyve sal stellen, recht op de streke van de slange met een lceyn op climmen daer lancx datse mach tot boven aen den pot comen ende dar in spirnghe, want de slanghe en sal niet weder uyt comen ende also sal het cot daer af ghesuyvert zijn.

Tis wel waer dat de duyven nu onghelijck veel meer costen in den winter, als sy door de vorst ende sneeu oft als het coorne noch groene is, niet en vinden t'eten op 't velt, niet te min, ten is maer eenen tijdt van twee maenden, oft daer ontrent, dat ghyse met de voorseye saden te spijsen hebt.

Maer dan hebben sy oock jonghe die men meertsche heet; de welcke de vetste, cortse ende delicaetste zijn van den gheheelen jare. Bewaert oock wel het mist dat ghy nemen sult uyt het duyvecot ende menghent niet onder het koeyen of peerdenmist, nier meer dan ghy het schapenmist doet, want het is te heet ende dient om te misten ende vet te maken u kemplandt of u beemden ende ooc om te verwormen de vochtigheyt ende coude van de oude boomen.

Duivenmest is oock goet tegen het sciattica als men daer af een plaetser maect met kerssesaet ende mostart, daer by doende wat olie Philosophorum, Noch ist goet teghen de pijn van de nhoofde hemicrana genoemt, alst met olie van perse keernen gewreven is ende op de twee doende plaetse gheleyt wort.

A L G E M E E N

H U I S H O U D E L I J K - , N A T U U R - ,
Z E D E K U N D I G - E N K O N S T -

WOORDENBOEK.

*Tot zover Charles Estienne.
We leggen hiernaast verschillende bemerkings uit het 'Algemeen huishoudelijk, natuur-, zedenkundig en konstwoordenboek' van Noel Chomel uit 1778.*

Deze definieert de duiven als:

DUIVEN, is een vogelen geslagt, 't welk in 't latijn de naam van Colymba draagt. Derzelver merktekenen worden gestelt te zijn; een regte bek die aan de punt nederdaalende is; langwerpige neusgaaten, ten halven met een zagt gezwollen vliers gedekt, en de tong niet verdeeld.

De Heer Linneus telt twee- en twintig soorten, of verscheidentheden....

*In 1778 was de onderverdeling zowel voor de planten als de dieren van Linnaeus reeds gemeengoed geworden. We gaan niet alle soorten overlopen, we nemen alleen zijn beschrijving van de **Blauwe Duif**, de blauwe geschelpde.*

Hierover schrijft Chomel:

Blauwe Duif; veldvlieger, Gib, Romeinsche Duif, Oenas, Columba coerulea, collo supra viridinitente, foscia alarum apicque caudaenigrante, LINN.)

Dit is de gewoone tamme en wilde duif, die tot het huishoudelijk gebruik verstrekt, zijnde doorgaans blauwagtig van koleur, de hals van bovenen glimmend groen, een band over de wieken, als mede de tippen van de staart zwartagtig.

Wat verder gaat hij op de broeiwijze van de duiven in:

De duiven zowel wilde als tamme broeden nimmer, meer als twee eijeren teffens uit, komende gewoonlijk bij ieder broedzel een duif en doffert voort, en tot het leggen van ieder eij zal 't vrugbaar zijn, moet de duif op nieuw getreden worden, vijftien dagen worden er vereischt om de jongen uit te broed'en, zittende de duif gewoonlijk van 's nademiddags te drie of vier uren. Tot 's morgenste negen of tien uren tot dien einde op't nest, als wanneer de doffert haar kooft aflossen, en zij gaat zig in die tusschentijd vervrissen en eet, wonderlijk net weeten zij de tijd om malkanderen tot het broeden te vervangen, en een van beiden hier in nalatig zijnde, worden zij de een door den anderen daer toe opgezogt en aangezet; de jongen uigebroed zijnde, worden alleen door de duif gekoestert, en deeze jongen gebruiken de eerste drie of vier dagen geen voedsel, voort word hun door beide de ouden, drie à viermaalen daags ten eeten gegeeven; zo dra de jongen zelfs eeten, worden zij door de doffert het nest uitgejaagt.

Niet tegenstaande, gelijk rede gezegt is, de duiven maar twee eijeren teffens broeden, zoude zij egter tuigengemeen vermenigvuldigen, indien er jaarlijks niet een merklijk aantal door roofdieren en menschen wierden verslonden en tot spijsze gebruikt, dewijl goede Duiven gewoonlijk zes of agt maalen in't jaar broeden, en deezen teelt binnen het jaar, zelven wederom jongen voortbrenge.

Speciaal is wel het volgende aan te merken, schrijft Chomel: 't welk men in geen ander soort van vogels waarneemt, ... een soort van minnenijd, dewijl de duif zig van een andere doffert dan die haar behoort latende treden, hij er een afkeer voor toont, en dezelve niet andert dan om te bijten. Nogtans gebeurt het ook wel dat wee dofferts als met accoord hunne duiven veerwisselen, en egter in vrede met malkanderen leeven, veel houden deeze vogelen ook om zig tot zuivering van 't ongediert, n int 't water te dompelen en zig te pluizen.

We horen iets over de voeding:

De meester soorten van graanen, als mede erwten en veldboonen, verstrekken hun tot voedzel, dog bovenal beminnen zij boekweit en hennipzaad.

Het vleesch van de duiven is smaakelijk, vast, dog egter zwaar om te verteeren, het bevat vlug zout en olie.

En we krijgen een paar speciale remedies:

L'Emerij zegt dat een duif levendig geopent en dus op 't hoofd gelegd, na dat er het hair is afgeschooren, de zweetgaatjes opent, en de dampen der herseenen doet doorwaasemen, en dus een goed middel is tegens ijhoofdigheid door kwaadaardige koortzen veroorzaakt, als mede in krankzinnigheid, beroerte en slaapzugt.

Ook zegt men, dat het versch afgetapte bloed van een duif, 't welck nog lauw is, de scherpheden der oogen verzagt, en derzelve versche wonden geneest.

De drek van de duiven is ontbindende, verdrijvende en versterkende, en word onder de pappen gebruikt.

Het duivenhok

Ook Chomel opteert voor een rond duivenhok. Ook hij spreekt ervan om blikken platen tegen de muren vast te maken om bunzingen en wezels te verhinderen de muur op te kruipen.

Specifiek is zijn volgende raadgeving:

Voorts moet een duivenkoek niet nabij het water geplaatste worden, ten einde het water, dat de duiven voor haare jongen haalen, midlerwijle in haaren bek warm kan worden, het welk veel gezonder voor de jonge duiven is, als koud water.

Alles moet goed afgesloten worden en van binnen en van buiten gewit zijn. De opening dient op het zuiden gericht te worden.

Vroeger zo schrijft hij werden de nesten in de muur gemaakt, tot dat men de aarde potten daar toe uitgevonden heeft. Dit systeem krijgt nu de voorkeur.

Gewoonlijk doet men er in de aanvang veertig of vijftig paar in en dit getal voldoet. Ook Chomel adviseert een donkere regenachtige dag voor een eerste vlucht.

Oudtijds, schrijft Chomel, wierden er veele zogenaamde geheimen en middelen in 't werk gesteld, die alle even vrugteloos en belagelijk zijn, om 't hok wel te bevolken, de duiven te beletten om er zig niet van te verwijderen, als mede om er vreemde nop te lokken.

Het beste middel hier toe is, om goede uitgezogte en geen andere als jonge duiven te hebben, dezelve wel te voeden en behoorlijk na vereisch der jaargetijden op te passen, ook moet men het eerste jaar en zelfs niet voor de maand juli van het volgende jaar, het hok van de jonge duiven berooven, na die tijd kan men er zo veel van verkoopen en eeten als men goed vind.

Ook hij opteert slechts voor bijvoeding in de winter.

Chomel gaat uitgebreid in op de 'Middelen om te beletten, dat de duiven hun hok niet verlaaten':

Neemt het hoofd en de voeten van een bok, en laat het zaamen koken, tot dat het vleesch van de beenderen valt, kookt daar na het vleesch afzonderlijk in het zelve nat, tot dat het gheel en al verteert is, in deeze dikke saus wrijft men potaerde, zijnde van alle steentjes gezuivert, hier onder mengt men zout, grauwe erwten en hennip, men kneed het onder malkanderen tot een deeg, maakt er broodjes van, en laat ze in dezon droogen, of wel in een oven, dog zo, dat

ze niet verbranden. Deze broodjes legt men op verscheidene plaatsen van t duivenhok, de duiven zullen er aanstonds op aazen en er zo veel vermaak in vinden, dat ze 't hok in 't vervolg niet graag zullen verlaten.

Anderen neemen een klomp zout, van omtrent een handvol en leggen die in't duivenhok, daar zijn er die ee ngeitehoofd neemen, het zelve in zout water laten kooken, daar comijn en hennipzaad bijvoegende, en het in 't duivenhok leggen, om de duiven een tijdkorting en vermaak te geeven.

Wederom zijn er die geers in honing laten snerken, doende er een weinig water bij om het aanbranden te beletten, dit is een lekkernij voor de duiven en maakt dat ze haar hok niet alleen niet verlaten, maar zelfs vreemde duiven derwaards lokken. ...

Chomel somt verschillende van deze remedies, mengelingen van gerst, lnzen, komijn, honing, itchelsteen, ijzerkruid, zoute kaas, enz.... De moeilijkste lijkt mij het volgende:

Of neemt één once oude leem, in een oven gebakken, tot dat het rood word, vier drachnen ijzerkruid, en even zo veel tarwe in wijn geweekt, en tot gruis gemaalen; een halve drachma camfer, drie drachmens komijn, en een halve once overgehaalde wijn, mengt dit onder malkanderen en kneed het tot een deeg, sijd het in stukken en maakt er kleine balletjes van als

erwten, en geeft die aan de duiven te eeten.

Dan gaat Chomel in op het zuiver maken van het duivenhok en op de wetgeving, in die zin waar men in Nederland rond 1775 duiven mocht houden.

*Wij gaan hier nog in op **de mest** van de duiven. Daarover schrijft Chomel:*

De duivenmest is heeter dan alle de andere soorten van mesten: Indine men die versch gebruikte, zoude ze boomen en zaaden verbranden, daarom vermengt men ze met andere die minder heet is, of men wabt tot dat ze uitgebroeit heeft, als dan is dezelve uitnemend om hennip landen als mee vogtige gronden te bemesten, deeze mest vernielt 't hondsgras en is boven gemeen dienstig om een nieuwe fleur aan de boomen te geeven. In de tijd van 2 jaaren verliest dezelve ten eenemaal haar kragt en verandert in modder, in de maand van November kan men dezelve twee duim dik om oude boomen strooijen, nogthans wel zorgende dat ze niet te na aan de stam koome, en voor al niet dan na de vorst ondergegraaven

worde, om dus haare hitte door de sneeuw en winterreegens te temperren.

Chomel gaat nog verder rond de duiven wanneer hij stelt dat het vlees van de duiven smakelijk is. Daarbij geeft hij immers ook enkele recepten om duif klaar te maken.

Gekookte duiven met een zure saus en mierikswortel gegeten is zeer smakelijk. Met ander vlees tot bouillon gekookt zet het ander vlees kracht bij.

In een pot of casserol eerst boter bruin gebraden, daar na jonge duiven er in gefruit, tot dat ze bekwaamlijk bruin en gaar zijn, de saus voorts met een weinig weiten meel in goed citroenzap ontlaaten, gebonden, is mede geen onsmakelijke schotel.

Daarna komen de gestoofde duiven.

We krijgen zelf een pasteigerecht dat ik jullie ook niet wil onthouden.

Neemt 4,6 of 8 jonge duiven, na mate men de pasteij groot begeert; dezelve wel gepluist, gewasschen en opgemaakt zijnde, zo doet ze in kookend water dat van 't vuur afgenomen is, neemt voorts een stuk spek hakt dit zo fijn als doenlijk is, voegt er een gelijke hoeveelheid osse-merg bij als er spek is, en stampt het te zaamen in een steenen mortier tot een deeg, hebt dan uw taartpan in gereedheid, en legt er het deeg tot fijne korst in. Hier op legt men het gestampte spek en merg, vlijt hier dan uw duiven in hun geheel op ende maagen, levers, enz. van dezelve tusschen beiden, als mede eenige stukke sebieten, stoelen van archischokken, moriljes, enz. maakt het voorts smaakelijk met peper, zout, laurierbladen, gehakte chalotten, fijn gevreeven tijmiaan, marjoleine, schijven citroen, enz.

Doet er dan boeter na goedvinden bij, als mede wat bouillon van eenig vleesch, daar het vet te vooren moet afgenomen zijn, bedekt dan dit alles met de bovenkorst, die men aan de onderkoorst vastnijpt, neemt nog geklopt eijwit en bestrijkt daar mede de pasteij, verkrijgende dezelve hier door een fraaije koleur en glans, ook moet men in 't midden van de bovenkorst een klein rond gatje maaken van een duim in zijn omtrek, om wiens rand men een stukje deeg legt, op de wijze van een schoorsteentje, indien men deeze opening niet in de korst maakte, zoude dezelve geheel van een bersten; voors laat men 't twee uren lang met vuur onder en boven bakken, als wanneer ht warm word voorgedischt.

En nog een laatste recept:

Duiven op een wijze toebereid, die zeer geschikt is om op reis mede te neemen.

De Duiven wel gewasschen zijnde, zo spouwd dezelve midden door, neemt dan fijn gehakte peterzelie, chalotten, peper, zout en gestooten biscuit, wentelt ze hier ter deegen in om, rolt of draait dan ieder halve Duif in een blad schoon papier, dat met boter is bestreken, en laat het dus op de rooster gaar braaden.

En dat allemaal als inleiding op het volgende:

Het kweken van duiven werd in Poperinge op het einde van de 18de eeuw erg populair.

Dit blijkt uit het onderstaande raadsbesluit dat op 26 september 1791 genomen werd:

Actum in camer ter extraordinaire vergaderinge van de drij collegien
den 26 7bre 1791

Ten selven daege aende vergaderinge vooren gehouden synde
de schaede ende intrest die daegelikx veroorzaekt word
door het houden der aboundantie der duyven,
door particuliere ingeseten deser stede
of het niet en soude convenieren van daerin te voorsien,
te bepaelen den number ende op den voet het soude gehoorlooft zijn,
diergelijke duyvevloogen te onderhouden,
't welk in aendaght genomen hebbende,
is naer deliberatie geresolveert
gelyk wij resolveren ende gebieden bij desen
dat niemant, wie hij sij,
ter exceptie van de gonne besittende in proprieteyt ofte andersins de quantitheyd van dertig
gemeten lands in den omtrek der mylen van de stad
alsmede de gonne bij tytel te houden meer dan twee coppelen duyven,
't zy in huys, scheure ofte duyvekot daer toe gemaekt,
op peyne dat de gone sullen bevonden worden te doen ter contrarie
zullen verbeuren de boete van drij ponden parisis van ider duyve
boven de voorseyde quantitheyd
met verbeurte van diere,
zoo dikwils als men het bevinden zal;
in dese materie de ouders zullende responsabel wesen voor het feyt ende excès van hunne
kinderen.

Actum dat plaetse ende presentie ut supra

Toornconde als pensionaris ende was onderteekend B.P.F. Van Renynghe